

ضرورت بازبینی در روش‌های آموزش اخلاق حرفه‌ای به دانشجویان پزشکی بر اساس مدل رست

ندا یاوری^۱

نامه به سردبیر

چکیده

جیمز رست، نظریه‌پرداز معروف اخلاق، توانایی تصمیم‌گیری اخلاقی و رفتار اخلاقی را در گرو داشتن چهار ویژگی می‌داند: حساسیت اخلاقی، قضاوت اخلاقی، انگیزه‌ی اخلاقی و منش اخلاقی. امروزه آموزش اخلاق حرفه‌ای در اکثر مراکز آموزشی کشور بر اساس سخنرانی اساتید انجام می‌شود. این نوع آموزش با توجه به معرفی اصول اخلاق حرفه‌ای تا حدودی در قضاوت‌های اخلاقی مفید است، اما به خودی خود منجر به بهبود حساسیت اخلاقی، انگیزه‌ی اخلاقی و منش اخلاقی نخواهد شد. امروزه از روش‌های نوینی برای آموزش اخلاق حرفه‌ای استفاده می‌شود که نگرش اخلاقی و رفتار بالینی فراگیران را تقویت می‌کند. برگزاری جلسات بحث گروهی متمرکز، برگزاری راندهای اخلاقی، آموزش با رویکرد مسأله‌محور، استفاده از داستان‌های مصور یا گرافیکی، ایجاد فرصت‌های پژوهشی، شبیه‌سازی و ایفای نقش، نمونه‌هایی از این روش‌ها هستند. با استفاده از این روش‌ها مربیان اخلاق پزشکی در دانشگاه‌های کشور، می‌توانند گام‌های جدی در ارتقای حساسیت اخلاقی، قضاوت اخلاقی و در نهایت نهادینه‌سازی رفتار حرفه‌ای در بین دانشجویان پزشکی بردارند.

واژگان کلیدی: اخلاق حرفه‌ای؛ دانشجویان پزشکی؛ مدل آموزشی

ارجاع: یاوری ندا. ضرورت بازبینی در روش‌های آموزش اخلاق حرفه‌ای به دانشجویان پزشکی بر اساس مدل رست. مجله دانشکده پزشکی

اصفهان ۱۴۰۲؛ ۴۱ (۷۱۷): ۲۹۷-۲۹۴

بر اساس نظریه پردازان حوزه اخلاق پزشکی، آموزش اخلاق حرفه ای دو هدف اصلی را دنبال می کند:

۱. متخلق شدن پزشکان و فراگیران به صفات و ویژگی های ممتاز اخلاقی

۲. تصمیم گیری صحیح در مواجهه با چالش های اخلاقی و بروز رفتار صحیح حرفه ای

لارنس کلبِرگ

Lawrence Kohlberg

۱۹۲۷-۱۹۸۷

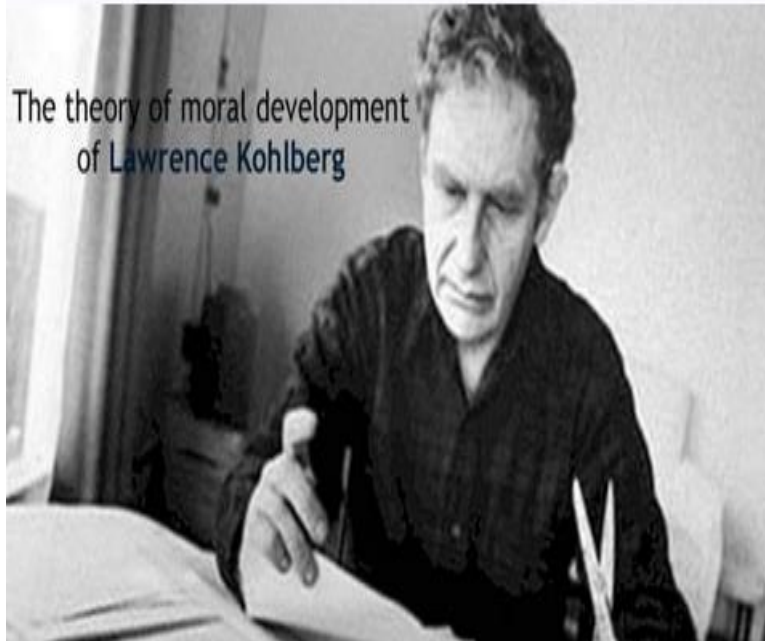
روان‌شناس

مراحل رشد اخلاقی

(moral development)

وی به عنوان استاد در دانشگاه شیکاگو و دانشگاه

هاروارد به تدریس اشتغال داشته‌است. ■

The theory of moral development
of Lawrence Kohlberg

سطوح و رشد مراحل اخلاقی در نظریه کلبرگ

سطح یک: اخلاق پیش قراردادی (۴ تا ۱۰ سالگی)

مرحله اول: توجه به تنبیه و فرمانبرداری (اخلاقی رفتار می‌کنم مبادا تنبیه بشوم).

مرحله دوم: توجه به نفع شخصی (اخلاقی رفتار می‌کنم تا پاداش بگیرم).

سطح دو: اخلاق قراردادی (۱۰ تا ۱۳ سالگی) (محبوبیت، حفظ نظم و وظیفه شناسی)

مرحله سوم: رعایت اخلاق از روی رعایت رسوم و قواعد جمعی و جهت هم‌رنگی با جماعت (گرایش به پسر خوب/دختر خوب بودن برای اجتناب از پذیرفته نشدن)

مرحله چهارم: جهت‌گیری بر اساس اقتدار نظم و قانون

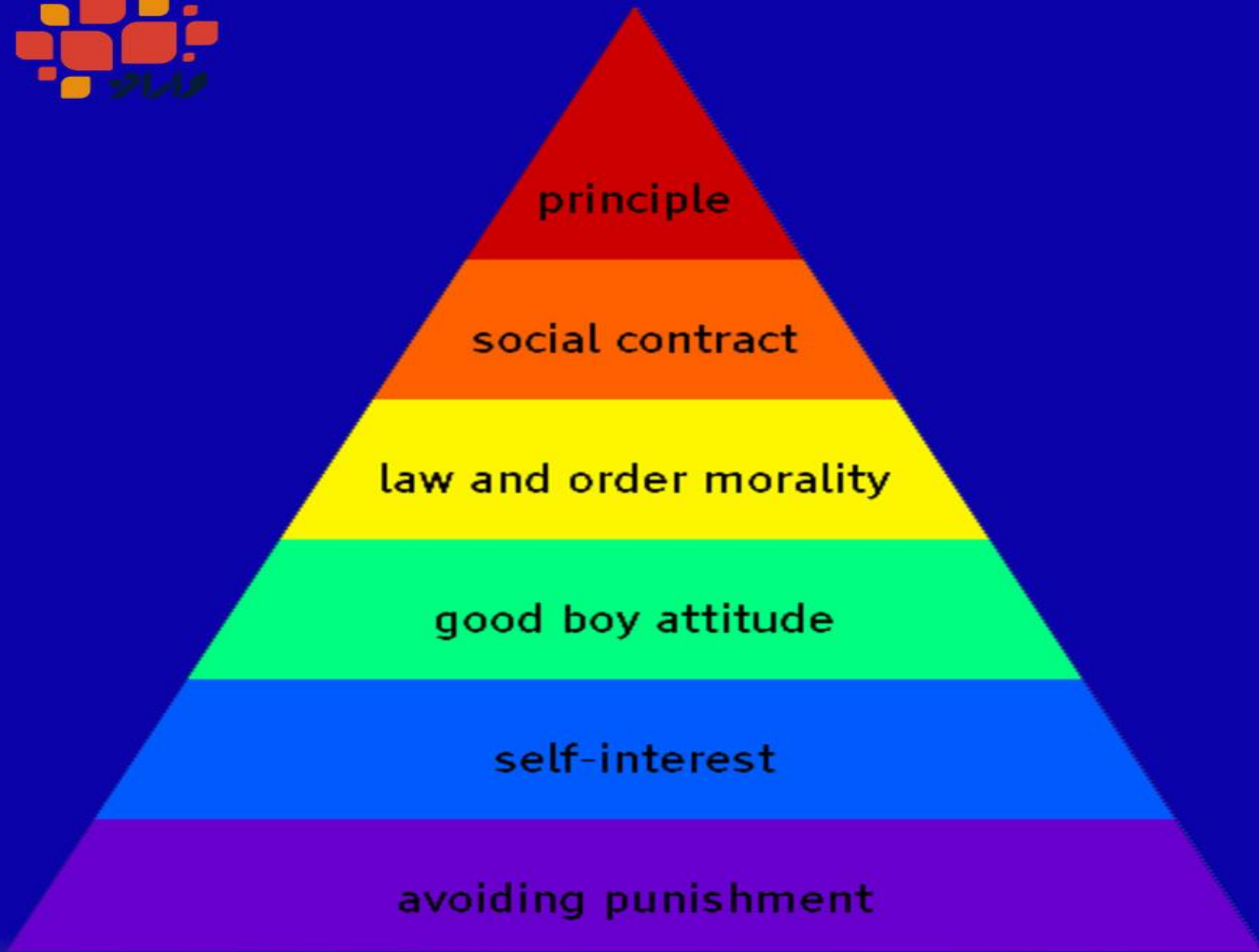
رشد مراحل اخلاقی در نظریه کلبه‌گ

سطح سه: اخلاق فوق قراردادی (دستیابی به اخلاق واقعی)

در این سطح استدلالها و قضاوتهای اخلاقی افراد، درونی شده و اخلاق بر اساس اصولی جهانی و برتر از قراردادهای اجتماعی است و رفتار اخلاقی، دیگر به تصویب و اجازه، یا جلوگیری و نهی دیگران بستگی ندارد و از قدرت گروه‌های اجتماعی مستقل است. برخوردهای اخلاقی بر اساس اصول اخلاق عمومی شکل می‌گیرد و سرپیچی از آن، موجب بروز احساس گناه و محکومیت در فرد می‌شود.

مرحله پنجم: توجه به پیمان اجتماعی (رعایت اخلاق در راستای رفاه همگان و نفع همه؛ احترام به حرمت و فردیت افراد)

مرحله ششم: پایبندی به اصول اخلاقی بر اساس اصول جهانی (اخلاقی بودن از درون فرد می‌جوشد و ربطی به جامعه‌ای که در آن می‌زید ندارد؛ رفتار شخص بنا بر رعایت اصول وجدانی خودش جریان می‌یابد. فرد فارغ از موقعیتش اخلاقی رفتار می‌کند تا پیش خودش شرمنده نشود).
عالی ترین و بالاترین مرحله رشد اخلاقی

Rest extended Kohlberg's

approach to researching

moral reasoning

توانایی تصمیم گیری اخلاقی

moral reasoning

نظریه جیمز رست

جیمز رست

Rest James

روانشناس تربیتی، استاد دانشگاه مینه‌سوتا و جزو اعضاء مؤسس مرکز مطالعات اخلاقی دانشگاه مذکور
رست فعالیت های زیادی در زمینه مطالعه رشد اخلاقی انجام داده که مهمترین فعالیت او تهیه آزمون DIT
Defining Issues test آزمون تبیین مسائل جایگزین مناسبی برای مصاحبه‌های کلبرگ در مورد رشد
اخلاقی افراد

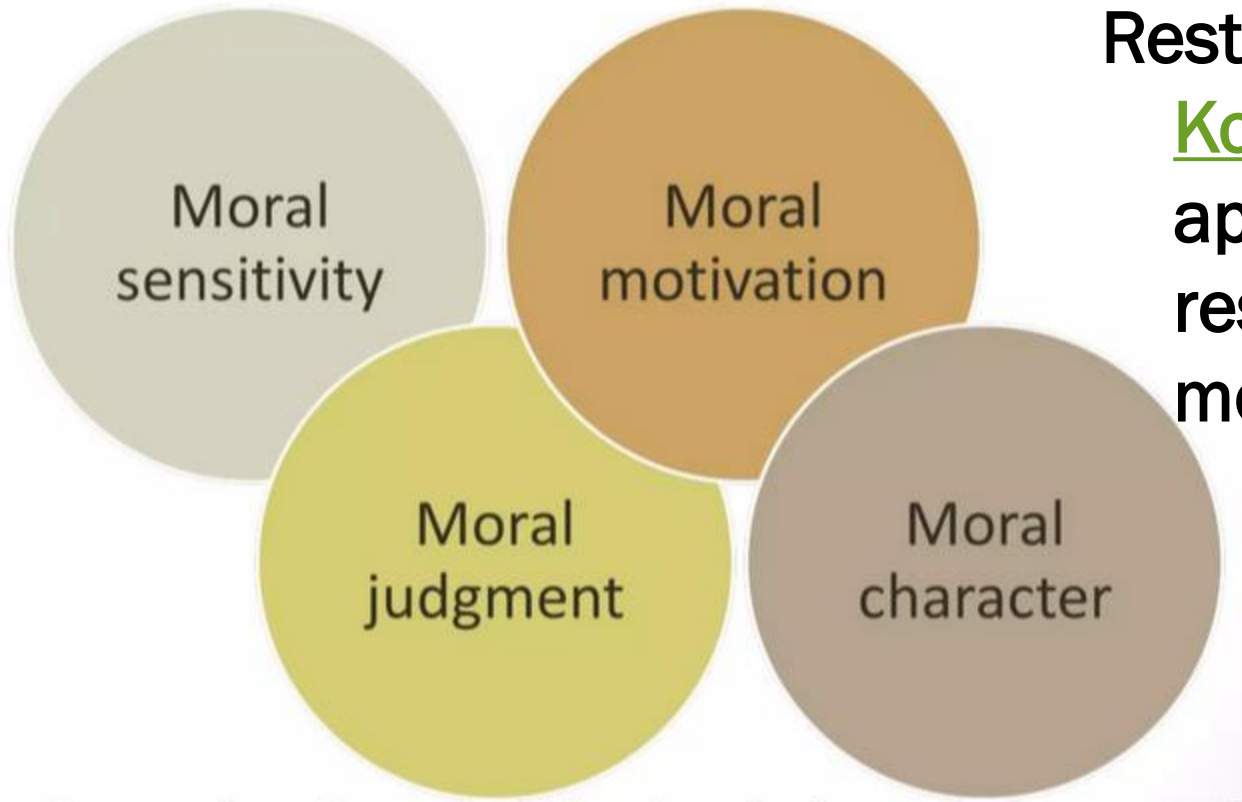
توانایی تصمیم‌گیری اخلاقی بر اساس نظریه جیمز رست

حساسیت اخلاقی (moral sensitivity)

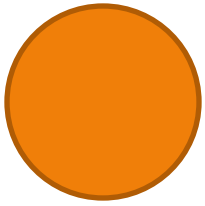
قضاوت اخلاقی (moral judgment)

انگیزه اخلاقی (moral motivation)

شخصیت اخلاقی (moral character)

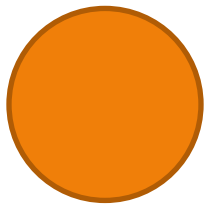
Rest extended
Kohlberg's
approach to
researching
moral reasoning

حساسیت اخلاقی (MORAL SENSITIVITY)

منظور رست از حساسیت اخلاقی توانایی درک موقعیت های اخلاقی و بی تفاوت نبودن در شرایطی است که اقدام فرد می تواند منفعت افرادی را تامین نماید و یا باعث ایجاد خسارت به گروه دیگر گردد.

بعد شناختی الگوی رست

قضاوت اخلاقی (MORAL JUDGMENT)

قضاوت اخلاقی: توانایی تجزیه تحلیل منطقی موقعیت با کمک دانسته های اخلاقی در کنار

شناخت دقیق شرایط عینی موجود می باشد.

انگیزه اخلاقی (MORAL MOTIVATION)

انگیزه اخلاقی: تمایل جدی برای ترجیح عملکرد اخلاقی بر دیگر رفتارهاست.

اهمیت انگیزه اخلاقی : چه بسا فرد واجد حساسیت اخلاقی بوده و با قضاوت اخلاقی صحیح عملکرد اخلاقی در موقعیت خاصی را تشخیص می دهد، ولی به دلیل نداشتن انگیزه اخلاقی کافی در مواجهه با دشواری های اخلاقی عمل کردن ترجیح می دهد عطای اخلاق مدار بودن را به لقای آن ببخشد.

شخصیت اخلاقی

شخصیت اخلاقی: داشتن ویژگی های اخلاقی خاصی مانند **اراده قوی، عزت نفس، و پشتکار** از ویژگی هایی

است که فرد را در عمل به رفتار مبتنی بر ارزشهای اخلاقی موفق می کند.

به دلیل عوامل مختلفی مانند **ضعف نفس، عدم ثبات قدم و پشتکار، عدم استحکام روانشناختی نفس، ضعف**

ایمان و جرات مندی و شهامت به ویژه هنگام فشار و شرایط دشوار ممکن است فرد به راحتی سست شود و

از انجام عمل دلسرد شود و یا بترسد و از اقدام منصرف شود.

در صورت وجود این ضعفها و فقدان، شایستگی های لازم رفتار اخلاقی بروز نخواهد کرد و فرد در اقدام

اخلاقی شکست خواهد خورد. N.M.

سطح میکرو: روابط افراد با یکدیگر ← اشاره به مؤدب بودن، قابل اعتماد بودن، نجیب بودن، همدردی داشتن و ..

سطح ماکرو: روابط در سطح جامعه (ساختار رسمی جامعه ، قوانین، مقررات و مؤسسات)
← آزادی گفتار، مذهب و عدم تبعیض نژاد بین شهروندان و برابری فرصت های شغلی و ..

داشتن ویژگی های چهارگانه صرفا با آموزش نظری در قالب
سخنرانی به دست نمی آید.

در ارائه سخنرانی های آموزشی:

افزایش دانش اخلاقی فراگیران

ارائه حجم زیاد مطالب در مدت زمان محدود

ولی تاثیر آن در پرورش فکر، ایجاد انگیزه و تغییر نگرش و نهادینه شدن اخلاق حرفه ای بسیار کمتر از روشهای جدید آموزشی است.

اگر چه آموزش نظری اصول اخلاق حرفه ای در قالب سخنرانی می تواند به عنوان مقدمه ای لازم برای حل چالش های اخلاقی محسوب گردد اما انتخاب راهکار مناسب در مواجهه با دو راهی های اخلاقی، علاوه بر شناخت، نیازمند مهارت های گسترده تر و عمیق تری است.

مزایای آموزش مستقیم و نظری اخلاق حرفه ای:

- ارائه حجم زیاد مطالب در مدت زمان محدود
- به دلیل معرفی اصول اخلاق حرفه ای تا حدودی به انجام قضاوت های اخلاقی صحیح کمک نماید.

معایب:

- تاثیر آن در پرورش فکر، ایجاد انگیزه و تغییر نگرش بسیار کمتر از روش های دیگر است.
- به تنهایی منجر به ارتقاء حساسیت اخلاقی، انگیزه اخلاقی و شخصیت اخلاقی نمی شود.

روشهای متعدد برای آموزش اخلاق حرفه ای

- امروزه در دانشگاههای معتبر دنیا از روشهای متعددی برای آموزش اخلاق حرفه ای استفاده می شود که می توانند به تغییر نگرش اخلاقی و رفتار بالینی فراگیران کمک نمایند:

برگزاری جلسات بحث متمرکز گروهی و برگزاری راندهای اخلاقی

آموزش با کمک همتایان

آموزش با رویکرد مساله محور، استفاده از کمیک ها یا داستان های گرافیکی

ایجاد فرصت پژوهشی

شبیه سازی

ایفای نقش

روشهای متعدد برای آموزش اخلاق حرفه ای

تمرین با بیمار استاندارد شده

نگارش، اصلاح و منتشر کردن نتیجه تاملات روی یک موضوع اخلاقی

نوشتن و خواندن شعر یا قطعه های ادبی مرتبط با پزشک و بیمار

شرکت فراگیران در جلسه مشاوره اخلاق از جهت درک تاثیر اصول و قواعد اخلاقی در تصمیم گیری های پزشکی

استفاده از اساتید الگو (role model) برای آموزش

استفاده از پورتفیوهای آموزشی و منتورینگ

برگزاری جلسات بحث متمرکز گروهی و برگزاری راندهای اخلاقی

روش بحث گروهی، گفتگویی است سنجیده و منظم درباره موضوعی خاص که مورد علاقه مشترک شرکت کنندگان در بحث است.

این روش برای کلاس‌هایی قابل اجراست که جمعیتی بین ۶ تا ۲۰ نفر داشته باشند. روش بحث گروهی، روشی است که به شاگردان فرصت می‌دهد تا نظرها، عقاید و تجربیات خود را با دیگران در میان بگذارند و اندیشه‌های خود را با دلایل بیان کنند.

جلسات بحث متمرکز گروهی

۱- موضوعهایی که بتوان درباره آن نظرات مختلف و متفاوت ارائه داد.

۲- فراگیران درباره موضوع، اطلاعات لازم را داشته باشند یا بتوانند کسب کنند.

۳- موضوع موردعلاقه مشترک شرکت کنندگان در بحث باشد.

(در این روش، شاگردان بیش از استفاده از کتاب یا معلم، خود مولف به یافتن نتایج، اصول و راه حلها هستند و این در صورتی است که شاگردان به موضوع علاقه مند باشند.)

موضوعاتی چون ریاضیات، علوم طبیعی، مهندسی و ... برای بحث گروهی کارآیی ندارند و در عوض علوم چون علوم اجتماعی، تاریخ، اقتصاد، فلسفه، علوم سیاسی و روان شناسی و جامعه شناسی با این روش قابلیت تدریس دارند.

اهداف روش بحث گروهی

- ایجاد علاقه و آگاهی مشترک در زمینه مورد بحث
- ایجاد تفکر انتقادی و پرورش آن
- ایجاد توانایی اظهار نظر در جمع
- تقویت توانایی انتقادپذیری
- تقویت قدرت بیان و استدلال
- تقویت قدرت تجزیه و تحلیل و تصمیم‌گیری
- ایجاد رابطه مطلوب اجتماعی

روش بحث گروهی

• محاسن

- سهمین شدن در عقاید و تجربیات دیگر دانش‌آموزان
- تقویت حس همکاری و احساس دوستی
- ارزیابی افراد از خود
- تقویت اعتماد به نفس

معایب

این روش برای گروه‌های پرجمعیت قابل اجرا نیست.
برای دوره‌های ابتدایی خیلی مناسب نیست.
اجزای این روش بسیار مهم است و به مهارت بالایی احتیاج دارد.

آموزش با کمک همتایان

همتایان می توانند از نظر تحصیلی یا تجربی هم سطح یا بالاتر باشند.

مزایای این روش می توان به افزایش اعتماد به نفس، افزایش مهارت ارائه مطلب، کار تیمی، مسؤولیت پذیری، توسعه مهارت های تفکر انتقادی، بهبود نمرات امتحانی دانشجویان، افزایش فرصت برای پرسش سؤالات

رویکرد مساله محور (case base/problem base)

سناریوهایی از بیماران مختلف در شرایط مختلف در اختیار گروههای کوچک قرار داده می شود.

فرصتی به گروه ها داده می شود تا محتوای هر مورد را مطالعه کرده

مسائل اخلاقی آن را استخراج نمایند

اطلاعات مربوط به آن را جمع آوری

پیشنهاداتی برای رفع مسائل اخلاقی آن مطرح کنند

در نهایت یک راه حل را از بین آن پیشنهادات انتخاب نمایند.

رویکرد مساله محور (CASE BASE/PROBLEM BASE)

- ❖ در روش مساله محور دانشجویان به شکل فعالانه در روند آموزشی وارد شده
- ❖ دستیابی به درک صحیحی از چالش های اخلاقی بالینی
- ❖ چگونگی استفاده از اصول و قواعد اخلاقی برای مواجهه ی صحیح با این چالش ها را نیز عملا تمرین می نمایند.

ایفای نقش (ROLE PLAYING)

در روش آموزشی ایفای نقش (role playing) ، آموزش دهنده یا فراگیر با ایفای نقش شخصیت های مختلف به درک عمیق تری از احساسات و رفتارهایی که باید در آن نقش از خود بروز دهد دست می یابد و به این ترتیب در فعالیت های بالینی خود، قضاوت های اخلاقی صحیح تری در موقعیت های مشابه خواهند داشت.

روش کار گاهی

استاد موضوع مشخصی را برای بحث در خصوص چالش های اخلاقی مرتبط با آن تعیین نموده

برخی سئوالات اخلاقی پیرامون آن موضوع را عنوان می نماید.

فراگیران برای یافتن پاسخ این سئوالات از روش های مختلفی مانند مطالعه کتب و مقالات و مصاحبه با افراد صاحب نظر استفاده می کنند و

در یک فرآیند مستقل از استاد و با تلاش و کوشش فردی خود با مسائل اخلاقی رو به رو می شوند.

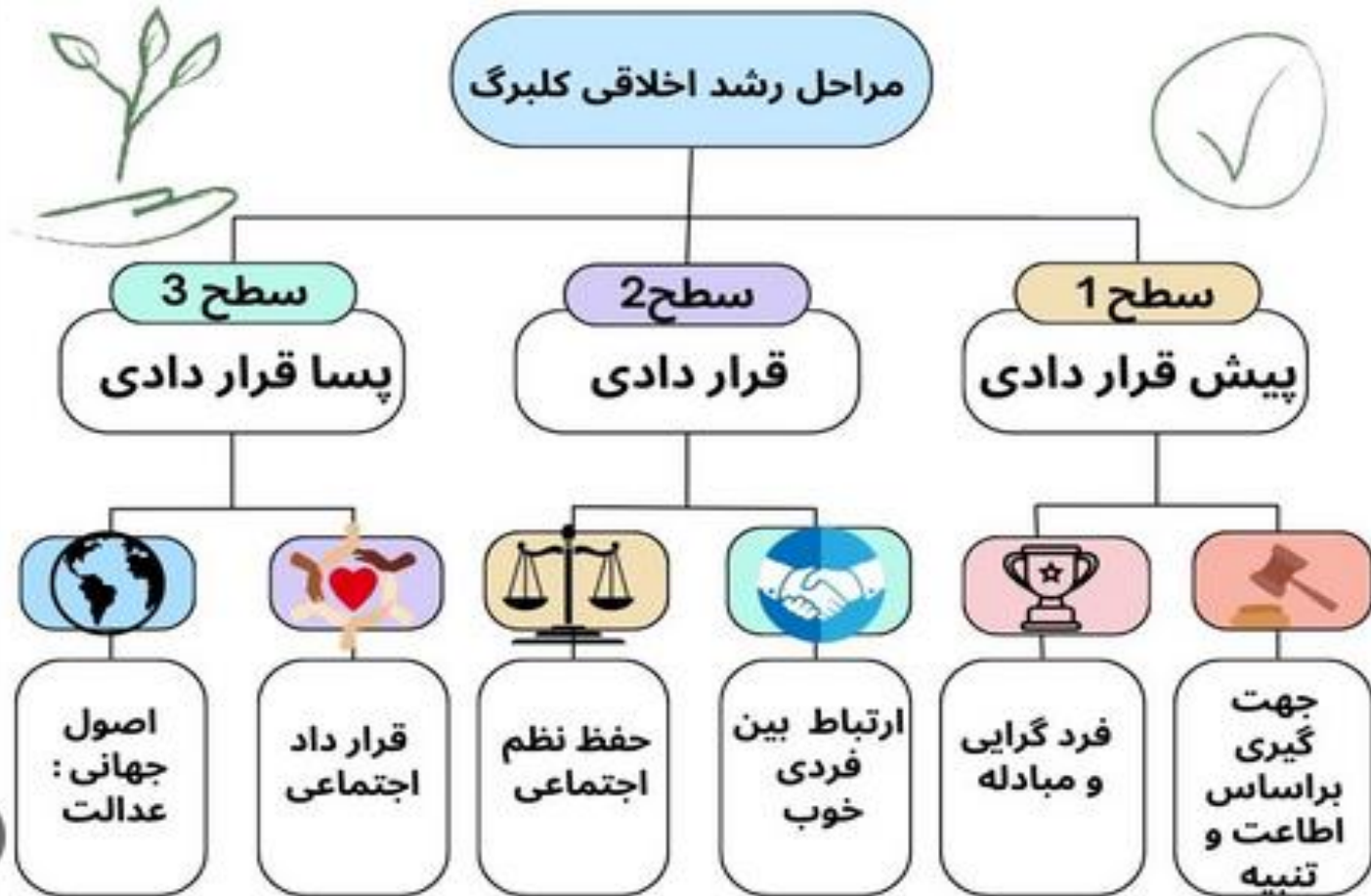
این روش کمک می کند فراگیران بدون تاثیرپذیری از آموزش های آکادمیک اطلاعات عملکردی خود را توسعه داده و به سطح بالاتری از حساسیت و قضاوت اخلاقی دست می یابند.

برگزاری راندهای اخلاقی بر بالین بیماران و ارزیابی مسائل اخلاقی مرتبط با آن ها روش آموزشی مؤثر دیگری است که به دلیل عینی بودن چالش اخلاقی، تمرین عملی مناسب برای فراگیران در استفاده از اصول اخلاقی برای مواجهه صحیح با یک مساله اخلاقی را فراهم می نماید.

خلاصه مطالب

مراحل اخلاقی کولبرگ

توانایی تصمیم‌گیری اخلاقی بر اساس نظریه جیمز رست

حساسیت اخلاقی (moral sensitivity)

قضاوت اخلاقی (moral judgment)

انگیزه اخلاقی (moral motivation)

شخصیت اخلاقی (moral character)

روشهای متعدد برای آموزش اخلاق حرفه ای

امروزه در دانشگاههای معتبر دنیا از روشهای متعددی برای آموزش اخلاق حرفه ای استفاده می شود که می توانند به تغییر نگرش اخلاقی و رفتار بالینی فراگیران کمک نمایند:

برگزاری جلسات بحث متمرکز گروهی و برگزاری راندهای اخلاقی

آموزش با کمک همتایان

آموزش با رویکرد مساله محور، استفاده از کمیک ها یا داستان های گرافیکی

ایجاد فرصت پژوهشی

شبیه سازی

ایفای نقش

